

# เคล็ดลับการทำวิจัย สำหรับนักวิจัยหน้าใหม่

\*รองศาสตราจารย์ ดร.ประดิษฐ์ ชาสสมบัติ

จากประสบการณ์การทำวิจัยและการสอนวิธีการวิจัยมาหลายปี พบว่าปัญหาสำคัญของนักวิจัยหน้าใหม่ไม่ได้อยู่ที่การขาดความรู้ หรือขาดความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการและขั้นตอนของการทำวิจัย แต่ปัญหาสำคัญที่มักจะพบอยู่เสมอ คือ การละเลยการตั้งโจทย์การวิจัย หรือตั้งโจทย์แต่ขาดความชัดเจน ซึ่งทำให้ผลการศึกษาลดลงถึงข้อสรุปและข้อเสนอแนะจากการวิจัยขาดความชัดเจนไปด้วย ผู้รู้หลายท่านเคยกล่าวไว้ว่า การตั้งโจทย์การวิจัยที่ถูกต้องและชัดเจนจะทำให้การศึกษาวิจัยสำเร็จไปแล้วมากกว่าครึ่งหนึ่ง นั่นหมายถึงว่า การตั้งโจทย์การวิจัยเป็นเรื่องสำคัญต่อการวิจัย บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอข้อแนะนำในการทำวิจัย โดยจะให้ความสำคัญกับการตั้งโจทย์การวิจัย ทั้งนี้เพราะการตั้งโจทย์การวิจัยที่ชัดเจนและเหมาะสมจะช่วยให้การดำเนินการวิจัยหลายประการ กล่าวคือ ช่วยใน

การกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้มีความชัดเจน ช่วยกำหนดแนวทางในการวิจัย ช่วยการวางแผนการดำเนินการวิจัย ช่วยในการตั้งข้อสมมติฐานการวิจัย ช่วยให้แนวทางในการรวบรวมข้อมูลและการออกแบบสอบถาม และที่สำคัญคือช่วยให้นักวิจัยรู้ว่าหัวข้อเรื่องที่ตนจะทำการศึกษานั้นจะทำได้หรือไม่ทำไม่ได้ ทั้งนี้เพราะการวิจัยก็คือการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการเพื่อหาคำตอบจากคำถามที่ตั้งไว้ การตั้งโจทย์ที่ไม่ชัดเจนหรือโจทย์ที่ยากเกินความสามารถของนักวิจัย จะทำให้การศึกษามีความล้มเหลว ในการตรงข้ามการตั้งโจทย์ที่ง่าย ๆ เป็นเรื่องที่รู้กันอยู่แล้ว หรือการตั้งโจทย์ที่อาจจะได้คำตอบที่ไม่สร้างสมมุติฐานใหม่หรือการนำไปประยุกต์ใช้ ผลการวิจัยก็จะไม่มีคุณค่า ดังนั้น การตั้งโจทย์การวิจัยจึงเป็นเรื่องที่นักวิจัยหน้าใหม่ควรให้ความสนใจ

\*ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยนโยบายและแผนอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต :

Ph.D. (Agricultural Economics) University of Illinois, U.S.A.

## กระบวนการและขั้นตอนการวิจัย

การทำวิจัยไม่ได้มีเฉพาะการตั้งโจทย์การวิจัยเพียงอย่างเดียว แต่ที่หยาบๆ เรื่องนี้ขึ้นมากล่าวก่อน เพราะเห็นว่าเป็นปัญหาที่มักจะเกิดขึ้นบ่อยๆ กับนักวิจัยหน้าใหม่ในความเป็นจริงการวิจัยมีกระบวนการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอนตามหลักวิชา โดยทั่วไปนักวิจัยไม่ว่าจะเป็นประเภทหน้าใหม่หรือประเภทผู้เชี่ยวชาญที่คร่ำหวอดอยู่ในวงการวิจัย ส่วนมากจะเคยเรียนเคยอ่านเกี่ยวกับกระบวนการวิจัยมาก่อนแล้ว ในที่นี้จึงไม่จำเป็นต้องลงรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการวิจัย แต่จะนำมากล่าวเพื่อให้เห็นภาพรวมของกระบวนการวิจัย และความเชื่อมโยงระหว่างการตั้งโจทย์การวิจัยและกิจกรรมอื่นๆ ของกระบวนการวิจัย

ตามระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ กระบวนการวิจัยอาจแบ่งออกได้เป็นหลายกิจกรรม ขึ้นอยู่กับการจำแนกรายละเอียดของกิจกรรม ในตำราบางเล่มแบ่งกระบวนการวิจัยออกเป็น 2 กิจกรรมใหญ่ๆ คือ การค้นหา และการดำเนินการ แต่ตำราบางเล่มอาจแบ่งเป็น 7 หรือ 10 กิจกรรม โดยที่สาระเนื้อหาของกระบวนการวิจัยไม่มีความแตกต่างกัน ส่วนที่ต่างกันคือการจำแนกรายละเอียดของกิจกรรมเท่านั้น

ในกรณีที่แบ่งกระบวนการวิจัยออกเป็น 7 กิจกรรม กระบวนการค้นหาก็จะเริ่มจาก

1) การกำหนดหัวข้อเรื่องการวิจัย คือ การค้นหาและการเลือกปรากฏการณ์ที่จะทำการศึกษารายละเอียดที่เลือก ควรเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนได้ ส่วนเสีย เป็นเรื่อง

ที่ไม่กว้างหรือแคบเกินไป และเป็นเรื่องที่วางอยู่บนพื้นฐานของความจริง

2) การทบทวนเอกสารและข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อเรื่องที่จะทำการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้รู้ว่าในเรื่องที่นักวิจัยสนใจนั้น มีอะไรที่คนอื่นศึกษาไว้แล้ว และเข้าใจแล้ว และมีอะไรที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ

3) การกำหนดประเด็นปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือการตั้งโจทย์การวิจัย เพื่อค้นหาคำตอบที่ต้องการ สิ่งที่ต้องการรู้ ต้องการเข้าใจ ก็คือวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยนั่นเอง

4) การออกแบบการวิจัย คือการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เพื่อให้ได้คำตอบของโจทย์ที่ตั้งไว้ ซึ่งจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5) การรวบรวมข้อมูลหลักฐานเพื่อใช้ในการสนับสนุนหรือโต้แย้งตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้

6) การวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐาน และการทดสอบตามแนวคิดที่กำหนดไว้ในขั้นตอนที่ (4) ตลอดถึงการตีความจากผลการวิเคราะห์ และ

7) การเสนอผลการศึกษาค้นคว้า คือ การรายงานผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในจำนวนกิจกรรมเหล่านี้ กิจกรรมที่ (5) ถึง (7) เป็นกิจกรรมของการดำเนินการ

ในกรณีที่แบ่งกระบวนการวิจัยออกเป็น 10 กิจกรรม การออกแบบการวิจัยจะแบ่งรายละเอียดออกไปอีกเป็น 4 กิจกรรม กล่าวคือ

1) การกำหนดขอบข่ายของทฤษฎีหรือหลักการเพื่อเป็นกรอบในการวิเคราะห์

2) การกำหนดแบบจำลอง(model) เพื่อการวิจัย คือ การกำหนดแนวคิดในการอธิบายปรากฏการณ์ ที่ทำการศึกษาอย่างมีเหตุผล ตลอดถึงแนวคิดในการวัดและการทดสอบ แบบจำลองเพื่อการวิจัยจึงเป็นการจำลองแนวคิดในการอธิบาย โทษณ์ แนวคิดในการวัดและทดสอบข้อสันนิษฐาน

3) การตั้งข้อสันนิษฐานหรือข้อสมมติฐาน (hypothesis) คือการกำหนดคำตอบเบื้องต้นจากโทษณ์การวิจัยที่ตั้งไว้ คำตอบเบื้องต้นนี้จึงเป็นเพียงข้อสันนิษฐานเท่านั้น ซึ่งจะต้องหาหลักฐานมาสนับสนุนหรือทดสอบต่อไป ข้อสันนิษฐานดังกล่าวนี้จะต้องประกอบด้วยทฤษฎีหรือหลักการที่มีเหตุผล และจะต้องสอดคล้องเกี่ยวเนื่อง(relevant) กับโทษณ์การวิจัยที่ตั้งไว้ และ

4) การกำหนดตัวแปรของแบบจำลอง คือ การให้รายละเอียดของแบบจำลองของการวิจัยโดยการกำหนดปรากฏการณ์ที่กล่าวไว้ในแบบจำลองให้เป็นรูปธรรมเพื่อการวัดและการทดสอบ มีการกำหนดชื่อและให้นิยามของปรากฏการณ์ในรูปของตัวแปรต่างๆ มีหน่วยการวัดตัวแปรและมีการอธิบายถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรอย่างมีเหตุผล

นักวิจัยบางคนอาจมองว่าแบบจำลองการวิจัยเป็นเรื่องยุ่งยาก บางคนอาจมองว่าไม่จำเป็นต้องมีแบบจำลองเพื่อการวิจัย ในความเป็นจริงแล้ว นักวิจัยทุกคนจะต้องมีแบบจำลองเพื่อการวิจัยอยู่แล้ว เพียงจะเรียกชื่ออย่างไรเท่านั้นเอง ทั้งนี้ก็เพราะแบบจำลองการวิจัยก็คือ การกำหนดกรอบแนวคิดในการอธิบาย และการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษานั้นเอง กรอบแนวคิดดังกล่าวนี้นักวิจัยบางคนจะเขียนไว้ชัดเจน และดำเนินการวิจัยตามที่กำหนดเอาไว้ในแบบจำลอง แต่นักวิจัย

บางคนอาจไม่ได้เขียนไว้ชัดเจน แต่จะปรากฏอยู่ในขั้นตอนการดำเนินการวิเคราะห์ ในทางปฏิบัติ นักวิจัยจะต้องรับรู้ปรากฏการณ์ที่ทำการศึกษา จะต้องมีความคิดในการอธิบายอย่างมีเหตุผล จะต้องมีความคิดในการวัดและการทดสอบ และจะต้องมีความคิดในการหาข้อมูล แนวคิดทั้งหมดนี้ที่เรียบเรียงอย่างเป็นระบบ เพื่อการเข้าใจได้ง่าย ก็คือ แบบจำลองเพื่อการวิจัย

### องค์ประกอบของการวิจัย

นอกจากจะเข้าใจกระบวนการวิจัย การที่นักวิจัยจะทำการวิจัยเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้นั้นจะต้องมีองค์ประกอบของการวิจัย 3 อย่าง คือ (1) ปรากฏการณ์ (2) แนวคิดทฤษฎีหรือแนวคิดที่มีเหตุผล และ(3) เครื่องมือในการวัดและวิเคราะห์ ทั้ง 3 องค์ประกอบนี้จะต้องปรากฏอยู่ในแบบจำลองการวิจัยด้วย

1. ปรากฏการณ์ คือ สิ่งที่เกิดขึ้นและสังเกตเห็นได้ ซึ่งอาจจะเป็นปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติก็ได้ ปรากฏการณ์มีความสำคัญต่อการวิจัยใน 2 ลักษณะ คือ เป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้รู้ว่าใครทำอะไร อย่างไร และนำไปสู่ข้อสงสัยเพื่อกำหนดโทษณ์วิจัยที่จะต้องค้นหาคำตอบต่อไป นอกจากนั้น ปรากฏการณ์ที่มีการจดบันทึกไว้ในลักษณะต่างๆ จะเป็นหลักฐานที่จะใช้อธิบายหรือใช้ในการทดสอบข้อสมมติฐานการวิจัย ปรากฏการณ์จึงมีความสำคัญต่อการวิจัย นักวิจัยจะต้องรับรู้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น หากนักวิจัยไม่รับรู้ปรากฏการณ์ที่เกิด ไม่มีทางที่จะทำการศึกษาวินิจฉัยเรื่องนั้นได้ นอกจากนั้น นักวิจัยจะต้องแยกแยะปรากฏ

การณให้ได้ว่า อะไรที่รู้แล้ว อะไรที่ยังไม่รู้ สิ่งที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ ก็เกิดข้อสงสัย ซึ่งอาจจะนำไปสู่การตั้งคำถามเพื่อการวิจัยได้

ปรากฏการณ์มีมากมายหลายอย่าง และสลับซับซ้อน นักวิจัยจะต้องบอกให้ได้ว่าสนใจปรากฏการณ์ใด กระนั้นก็ตาม ปรากฏการณ์ดังกล่าวนั้นอาจจะกว้างจนยากที่จะทำการศึกษา ค้นคว้าได้ เช่น สนใจปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่หลากหลายและสลับ ซับซ้อน แม้จะกำหนดกรอบให้แคบลงมาอีก เช่น ปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจที่สนใจ คือ สถานการณ์การลงทุนภายในประเทศ นักวิจัยก็ต้องสังเกตและรับรู้สถานการณ์และขนาดของการลงทุน ผู้เกี่ยวข้องกับการลงทุนว่าเป็นใคร เป็นรัฐบาลหรือเอกชน เป็นนักลงทุนภายในประเทศหรือจากต่างประเทศ มีใครหรือหน่วยงานใดเกี่ยวข้องอีก แต่ละคนหรือแต่ละองค์กรมีหน้าที่และบทบาทอย่างไรบ้าง ผลที่เกิดขึ้นจากการลงทุนเป็นอย่างไร อะไรที่รู้คำตอบแล้ว อะไรบ้างที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ ประเด็นเหล่านี้จะนำไปสู่การกำหนดประเด็นปัญหาเพื่อวิจัยต่อไป

2. ทฤษฎีหรือแนวคิดที่มีเหตุผล ทฤษฎีหลักการ หรือแนวคิดที่ประกอบด้วยเหตุผลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการวิจัย ทั้งนี้เพราะโจทย์วิจัยที่ตั้งไว้จะต้องนำมาค้นคว้าเพื่อหาคำตอบ ทฤษฎีซึ่งเป็นแกนกลางของศาสตร์ในแต่ละสาขาจะช่วยการวิจัยในลักษณะต่าง ๆ ต่อไปนี้

1) ช่วยเป็นพื้นฐานในการอธิบายภาพรวมของระบบปรากฏการณ์ที่นักวิจัยสนใจ ซึ่งจะทำให้เข้าใจภาพรวมของปรากฏการณ์ว่าในเรื่องที่นักวิจัยสนใจนั้น มีใครหรือองค์กรใดเกี่ยวข้องบ้าง องค์กรเหล่านั้นมีพฤติกรรมอย่างไร และสัมพันธ์กัน

อย่างไร ซึ่งเป็นการอธิบายปรากฏการณ์อย่างเป็นระบบและมีเหตุผล

2) ช่วยชี้สภาวะที่เป็นปัญหา ทฤษฎีหรือหลักการของศาสตร์ในแต่ละสาขาจะช่วยชี้ว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมีอะไรที่สอดคล้องกับทฤษฎี อะไรที่แตกต่างจากทฤษฎีและหลักการ ซึ่งจะทำให้ นักวิจัยแยกปรากฏการณ์ได้ว่าอะไรเป็นสิ่งปกติ อะไรที่ผิดปกติ และจะนำไปสู่ข้อสงสัย

3) ช่วยในการกำหนดแนวทางการวิจัย เนื่องจากทฤษฎีเป็นแกนกลางของศาสตร์ในแต่ละสาขาที่มีคุณสมบัติแสดงความสัมพันธ์ของเหตุผลของศาสตร์ในสาขานั้น ๆ การใช้ทฤษฎีในการวิจัยจะช่วยให้ นักวิจัยเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์หาเหตุผลระหว่างปรากฏการณ์ เช่น ในทางเศรษฐศาสตร์ ทฤษฎีผู้บริโภคจะอธิบายได้ว่า เมื่อราคาสินค้าเปลี่ยนแปลงไป หากปัจจัยอื่นยังไม่เปลี่ยนแปลง ปริมาณการบริโภคสินค้าชนิดนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตรงกันข้ามกับราคา เป็นต้น

4) ช่วยในการพัฒนาแบบจำลองและแนวการวิเคราะห์ การสร้างแบบจำลองเพื่อการวิจัยจะต้องมีหลักการและเหตุผลอยู่ในตัว ทฤษฎีที่มีอยู่แล้วจะช่วยให้นักวิจัยพัฒนาแบบจำลองการวิจัยได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้เพราะทฤษฎีจะมีคุณสมบัติที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์อย่างมีเหตุผล นอกจากนั้นยังช่วยในการกำหนดข้อสมมติฐานในการวิจัยได้ด้วย

5) ช่วยในการกำหนดข้อเสนอแนะ การศึกษาวิจัย นอกจากจะเป็นการค้นหาคำความจริงหรือหลักการเกณฑ์ในการตัดสินใจแล้ว จะต้องคำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากผลของการศึกษาด้วย

กล่าวคือ สิ่งที่ค้นพบจากการวิจัยจะนำไปใช้ประโยชน์อะไรได้บ้าง ซึ่งในส่วนนี้จะปรากฏอยู่ในข้อเสนอแนะของรายงาน ทฤษฎีหรือหลักการจะช่วยให้นักวิจัยกำหนดข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกับผลการวิจัยได้ถูกต้องและเหมาะสม เช่นในทางเศรษฐศาสตร์ การศึกษาความยืดหยุ่นของอุปสงค์สินค้าชนิดใดชนิดหนึ่ง จะช่วยในการกำหนดข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายการกำหนดราคาสินค้าได้ถูกต้องเหมาะสม

6) ช่วยในการพยากรณ์(prediction) เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลเสีย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะให้ความสนใจ ทฤษฎีจะช่วยให้การพยากรณ์เหตุการณ์ข้างหน้าภายใต้เงื่อนไขหรือสถานการณ์ต่างๆ ได้

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีหรือแนวคิดที่ประกอบด้วยเหตุผลจะช่วยให้ นักวิจัยมีหลักในการตอบหรืออธิบายโจทย์การวิจัยที่ตั้งไว้ ตลอดถึงได้แนวทางในการเสนอแนะจากผลการศึกษาที่ค้นพบ อย่างไรก็ดี ทฤษฎีหรือหลักการที่นำมาอธิบายโจทย์ที่ตั้งขึ้นไม่ได้มีเพียงทฤษฎีเดียวหรือศาสตร์สาขาใดสาขาหนึ่งเท่านั้น ปรากฏการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้น อาจจะอธิบายหรือวิเคราะห์ด้วยศาสตร์สาขาใดสาขาหนึ่งหรือหลายสาขาก็ได้ หรืออธิบายได้ด้วยเหตุผลและประสบการณ์ของบุคคลก็ได้ แต่การอาศัยหลักทฤษฎีที่สอดคล้องกับปัญหาจะช่วยให้ นักวิจัยมีจุดยืนในการวิเคราะห์ที่ชัดเจน ทฤษฎีและหลักการที่สอดคล้องกับประเด็นปัญหาจึงมีความสำคัญต่อการวิจัย

3. เครื่องมือในการวัดและการวิเคราะห์ นอกจากการรับรู้ปรากฏการณ์และแนวคิดทฤษฎีในการอธิบายปรากฏการณ์แล้ว เครื่องมือในการวัด

และการวิเคราะห์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการดำเนินการวิจัย นักวิจัยจะต้องเลือกเครื่องมือซึ่งหมายถึงวิธีการวัดและการวิเคราะห์ที่สอดคล้องกับโจทย์และวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ตั้งไว้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์การวิจัยทางสังคมศาสตร์ อาจเป็นวิธีการทางสถิติ หรือวิธีการทางคณิตศาสตร์ หรือวิธีการเศรษฐมิติก็ได้ ซึ่งในที่นี้จะไม่นำมากล่าว เพราะแต่ละวิธีมีหลักวิชาและรายละเอียดมากมาย นักวิจัยจะต้องมีเครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างเพื่อจะนำมาวัดปริมาณและคุณภาพของปรากฏการณ์หรือตัวแปรที่ทำการศึกษา ตลอดถึงการวิเคราะห์หาเหตุผลความสัมพันธ์และขนาดความสัมพันธ์ของตัวแปร เครื่องมือที่จะนำมาใช้จะต้องขึ้นอยู่กับโจทย์ของการศึกษา ซึ่งจะกล่าวถึงในตอนต่อไป นอกจากการเลือกเครื่องมือแล้ว นักวิจัยจะต้องมีหลักฐานข้อมูลที่มี คุณสมบัติถูกต้องและสอดคล้องกับตัวแปรที่จะทำการวิเคราะห์ด้วย

### การตั้งโจทย์การวิจัย

การตั้งโจทย์การวิจัยเป็นกิจกรรมที่ต้องเนื่องจากการกำหนดหัวข้อเรื่องและการทบทวนข้อมูลเอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้อง การกำหนดหัวข้อเรื่องเกิดจากการเลือกปรากฏการณ์ที่มีอยู่ในความสนใจของนักวิจัยและของคนส่วนมาก และเป็นปรากฏการณ์ที่มีสภาวะของปัญหา คือมีบางสิ่งบางอย่างที่ไม่เข้าใจ หาคำตอบไม่ได้ เกิดข้อสงสัยอันเนื่องจากความไม่รู้ไม่เข้าใจ หรือแตกต่างไปจากทฤษฎีหรือความเชื่อของตน หรือเป็นข้อโต้แย้งขัดแย้งที่ยังหาข้อยุติไม่ได้ นอกจากนี้โจทย์การวิจัยอาจจะเกิดจากทบทวนเอกสารการวิจัยอื่นๆ การทบทวนเอกสาร

การวิจัยที่เกี่ยวข้องจะช่วยให้นักวิจัยเข้าใจเรื่องที่สนใจจะศึกษาได้มากขึ้น และรู้ว่าสิ่งใดที่มีคำตอบแล้ว สิ่งใดที่ยังหาคำตอบไม่ได้ สิ่งที่ยังสงสัยและหาคำตอบไม่ได้ก็อาจจะตั้งเป็นโจทย์ของการวิจัยต่อไป แต่เนื่องจากข้อสงสัยอาจมีจำนวนมาก นักวิจัยจะต้องแยกแยะและเลือกให้ได้ว่าเรื่องใดสำคัญและเรื่องใดไม่สำคัญ การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นการกำหนดประเด็นปัญหาเพื่อการวิจัย

### เกณฑ์ในการกำหนดประเด็นปัญหา

การเลือกประเด็นปัญหาการวิจัย ควรจะเลือกปัญหาที่อยู่ในความสนใจและความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ เป็นปัญหาที่มีมูลความจริง และเป็นปัญหาที่ไม่กว้างหรือแคบเกินไป นอกจากนี้การตั้งโจทย์การวิจัยควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นโจทย์หรือคำถามที่มีความชัดเจน ซึ่งจะทำให้ได้คำตอบที่ชัดเจนตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา คำถามที่ถามกว้างๆ จะต้องจำแนกเป็นคำถามย่อยๆ ลงไปอีกเพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น คำถาม “การว่างงานของเกษตรกรไทยเป็นอย่างไร” ดูแล้วคำถามนี้เจาะจงเฉพาะการว่างงานของเกษตรกรไทย เป็นคำถามกว้างที่ต้องการหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการว่างงานของเกษตรกรไทย แต่คำตอบที่ได้อาจจะกว้างและไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ทางที่ดีควรจำแนกเป็นคำถามย่อยลงไปอีก เช่น

(1) การว่างงานของเกษตรกรไทยเป็น การว่างงานประเภทใดหรือมีลักษณะอย่างไร

(2) การว่างงานในลักษณะดังกล่าวมี ความรุนแรงมากน้อยเพียงใดและเกิดขึ้นที่ไหน

(3) สาเหตุของการว่างงานดังกล่าว เกิดจากอะไร

ตัวอย่างทั้ง 3 คำถามนี้จะให้คำตอบที่ชัดเจนเกี่ยวกับลักษณะการว่างงาน ความรุนแรง ของการว่างงาน พื้นที่ที่มีการว่างงานสูง และสาเหตุของการว่างงานของเกษตรกรไทย ถ้าไม่มีคำถามย่อยดังกล่าว คำตอบที่ได้จากคำถามกว้างๆ อาจจะไม่มีรายละเอียดดังกล่าวนี้ และหากมีคำถามอื่นอีกก็จะต้องค้นหาคำตอบอื่นๆ ด้วย

2. เป็นโจทย์หรือคำถามที่แสดงถึงปรากฏการณ์ตั้งแต่ 2 อย่างขึ้นไป เช่น การเปรียบเทียบปรากฏการณ์ตั้งแต่ 2 อย่าง หรือการแสดงความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ตั้งแต่ 2 ปรากฏการณ์ขึ้นไป คำถามในลักษณะนี้จะบ่งบอกถึงการวิเคราะห์หาเหตุผลอยู่ในตัว ซึ่งจะทำให้ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะน่าสนใจยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น การตั้งคำถาม “อะไร” (what) อย่างเดียวอาจบอกได้เพียงข้อเท็จจริง แต่ผลการศึกษาจะขาดการวิเคราะห์หากไม่มีคำถาม “ทำไม” (why)

3. เป็นโจทย์หรือคำถามที่จะให้คำตอบที่มีความหมาย โจทย์ที่ตั้งขึ้น เมื่อทำการศึกษาแล้วจะต้องได้คำตอบที่มีความหมายทางวิชาการ และ/หรือมีความหมายในการใช้ประโยชน์ กล่าวคือ คำตอบจากโจทย์ที่ตั้งไว้จะให้ความรู้และวิชาการใหม่ๆ หรือสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาต่อไปได้

4. เป็นโจทย์หรือคำถามที่จะให้คำตอบซึ่งสามารถทดสอบได้ โจทย์การวิจัยจะต้องตอบได้และคำตอบนั้นสามารถหาหลักฐานที่เป็นจริงมาสนับสนุนได้ หรือคัดค้านได้ และสามารถทดสอบได้ด้วยหลักฐานตามหลักวิชาการ หากโจทย์การวิจัยไม่

สามารถตอบได้ หรือตอบได้แต่ขาดข้อมูลหลักฐานสนับสนุนผลการศึกษานั้นจะไม่สมบูรณ์

### ประเภทของโจทย์การวิจัย

โจทย์การวิจัย คือ คำถามที่นักวิจัยตั้งขึ้นเพื่อค้นหาคำตอบ แบ่งออกตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. คำถามประเภทที่ต้องการหาความจริง (fact) เช่น การค้นหาสภาวะของปรากฏการณ์ ค้นหาลักษณะหรือคุณสมบัติของเรื่องที่ทำการศึกษา คำถามประเภทนี้จะเริ่มต้นด้วย “อะไร” (what) เช่น สิ่งที่ศึกษาคืออะไร จำนวนเท่าใด (what amount) เป็นต้น ซึ่งเป็นคำถามที่บ่งว่า วัตถุประสงค์ของการศึกษา คือการค้นหาข้อเท็จจริงของเรื่องที่ทำการศึกษา

2. คำถามประเภทที่ต้องการหาเหตุผล หรือความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ คำถามประเภทนี้มักจะเริ่มต้นด้วย “ทำไม” (why) เช่น ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น มีความสัมพันธ์อย่างไรสาเหตุเกิดจากอะไร มีผลกระทบอะไรบ้าง เป็นต้น ซึ่งเป็นคำถามที่บ่งบอกถึงวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์หาเหตุผลหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่ทำการศึกษา

3. คำถามประเภทที่ต้องการหาหลักเกณฑ์เพื่อการตัดสินใจ คำถามจะเริ่มต้นด้วย (1) “อย่างไร” (how) เช่น จะทำการผลิตอย่างไรจึงจะเสียต้นทุนเฉลี่ยต่ำสุด (2) “ที่ไหน” (where) เช่น จะตั้งโรงงานที่ไหน (3) “เมื่อไร” (when) เช่น จะดำเนินการผลิตเมื่อใด (4) “โดยใคร” (by whom) เช่น จะดำเนินการโดยใคร (5) “เพื่อใคร” (for whom) สินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นจะขายให้ใคร คำ

ถามเหล่านี้บ่งบอกถึงการค้นหาหลักเกณฑ์ในการตัดสินใจ

การตั้งโจทย์การวิจัย อาจจะมีคำถามเดียว หรือหลายคำถามก็ได้ แต่การถามคำถามเดียว อาจจะได้คำตอบที่ไม่สามารถทำให้เข้าใจเนื้อเรื่องได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ เช่น การถามคำถาม “what” ผลการศึกษาอาจจะบอกได้ว่าเรื่องที่ศึกษาคืออะไร ความรู้ที่ค้นพบอาจจะไม่เพียงพอที่ใช้เป็นประโยชน์หรือกำหนดเป็นข้อเสนอแนะ หากถามคำถาม “why” ด้วย การตอบคำถามนี้ก็จะเป็นการวิเคราะห์ที่หาเหตุผลของคำถามแรกไปด้วย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการให้เหตุผลสำหรับการเสนอแนะ นอกจากนี้นักวิจัยอาจจะถามคำถามอื่นๆ อีก เช่น คำถาม how where when ซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา แต่ถ้ามีคำถามมากก็จะต้องตอบมาก ดังนั้นนักวิจัยจึงต้องคำนึงถึงเงื่อนไขอื่นๆ ของการวิจัยด้วย เช่น งบประมาณ เวลา และกำลังคนในการทำวิจัย สิ่งเหล่านี้มีมากน้อยเพียงใดเหมาะสมกับวัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัยเพียงใด นักวิจัยจะต้องคำนึงด้วย

การทำวิจัยไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ หรือการวิจัยประเภทใด จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบ 3 ประการ คือ (1) ปรากฏการณ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่นักวิจัยจะต้องรับรู้และเลือกปรากฏการณ์เพื่อทำการศึกษา หากไม่รับรู้ปรากฏการณ์จะทำการศึกษาไม่ได้เลย (2) กรอบแนวคิดทฤษฎีหรือหลักการที่ประกอบด้วยเหตุผล ซึ่งจะต้องใช้เป็นหลักในการอธิบายหรือวิเคราะห์ปัญหาและ (3) วิธีการและเครื่องมือในการวิเคราะห์ นักวิจัยจะต้องเข้าใจกระบวนการวิจัยและมีเครื่องมือในการวัดและ

ทดสอบตามแนวคิดที่กำหนดขึ้น ในกระบวนการวิจัยมีหลายกิจกรรมที่นักวิจัยจะต้องดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอน หนึ่งในจำนวนนั้นคือ การกำหนดประเด็นปัญหาและการตั้งโจทย์วิจัย ซึ่งมักจะเป็นข้อบกพร่องของนักวิจัยหน้าใหม่ การเขียนโจทย์การวิจัยและคำถามให้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นคำถาม what why how when where by whom for whom เป็นคำถามที่อาจเกิดขึ้นได้ในโจทย์การวิจัย แต่นักวิจัยจะต้องเลือกคำถามที่จะให้คำตอบที่มีความ

หมายทางวิชาการหรือ/และนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ โจทย์การวิจัยจะต้องเป็นคำถามที่ตอบได้ และคำตอบที่ได้จะต้องอธิบายหรือทดสอบได้ด้วยหลักฐานอย่างมีเหตุผล ทั้งนี้โจทย์หรือคำถามที่ตั้งขึ้นจะต้องมีความชัดเจน การตั้งโจทย์ที่ชัดเจนและเหมาะสมจะช่วยให้การดำเนินการวิจัยได้หลายประการ ตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์จนถึงข้อสรุปของการศึกษา

#### บรรณานุกรม

- จุมพล สวัสดิยากร. (2520). หลักวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ : สภาวิจัยแห่งชาติ.  
ประดิษฐ์ ชาสมบัติ. (2540). วิธีการวิจัยทางเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์  
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์  
Sekaran, U. (1992). *Research Methods for Business : A Skill Building Approach*. (2 nd ed.) New  
York : John Wiley & Sons.